

De leerling met TOS 'luistert' intensief
naar wat jij vertelt,
in een poging niets te missen.
Een poging die helaas vaak mislukt...
De taak van de volwassene
Is dan ook niet *alleen* te 'horen'
Maar vooral *óók* te 'luisteren'
naar de hulpvraag van de leerling.

Maart 2020

TOS in de klas

Ongeveer 7,4 % van de schoolgaande leerlingen heeft een taalontwikkelingsstoornis oftewel een TOS. (Tomblin e.a., 1997, Bishop, 2010, Norbury et al., 2016 7,5 %)

Een taalontwikkelingsstoornis geeft problemen in de communicatieve redzaamheid. Onze maatschappij vraagt om een bepaalde mate van communicatieve zelfredzaamheid. Deze communicatieve redzaamheid is een voorwaarde voor succes op school, tijdens de stage, bij het vinden en behouden van een baan en bij het onderhouden van contacten en relaties. Communicatie is taal, verbaal en non-verbaal, dat wij gebruiken in ons dagelijks leven. Het is een van de sleutels die leidt tot succes.

Kortom:

- Taal stuurt het denken aan en het handelen, oftewel de executieve functies. Hierbij wordt gebruik gemaakt van onze innerlijke taal. Leerlingen met TOS ondervinden ook problemen met de innerlijke taal. Het betreft niet alleen problemen in de interactie met anderen, maar ook in de interactie met jezelf.
- Taal is de basis van begrijpen en leren.
- Taal geeft betekenis aan emoties en de Theory of mind.
- Taal maakt sociaal. Taal is communicatie. Taal maakt je zelfredzaam in de maatschappij.

“Communicatieve redzaamheid is het begrijpen en begrepen worden in een sociale context door het inzetten van verbale en/of non-verbale communicatieve vaardigheden.” (E. Gerrits e.a. 2017)

Met regelmaat krijg ik de vraag of ik een A-4tje heb met praktische tips en adviezen voor de begeleiding van leerlingen met TOS in de klas.

Dat is helaas niet zo eenvoudig. Ook bij de TOS problematiek hebben wij het over een spectrum waarbinnen de kern van TOS voor iedereen verschillend is. Daarnaast hangt elke hulpvraag van de leerling met TOS ook af van de omgeving waarin het kind of de leerling zich bevindt.

Als aparte bijlage bij dit artikel heb ik een A-4tje met tips. Vergeet daarbij niet dat ieder kind uniek is en een eigen specifieke hulpvraag heeft. Ook wordt er vaak vergeten dat er veel variabelen van invloed zijn op de begeleiding die jij als leerkracht wil en kan bieden. Over het algemeen is de hulp en

begeleiding die wenselijk is voor die leerling met TOS afhankelijk van een aantal directe variabelen:

- De kennis die je hebt van TOS. Wat is TOS en wat heeft deze leerling nodig? Geen enkele TOS is hetzelfde!
- De situatie van je klas, je klassen management en de leerstof voor jouw groep of vak. Hoe groot is je klas, hoe is de klas ingericht, hoe is de leerstof opgebouwd, wat zijn de individuele hulpvragen in je groep, wat zijn de mogelijkheden m.b.t. pre-teaching etc.? Hoe kan je de situatie in jouw klas zo inrichten, zodat de leerling met TOS optimaal van het onderwijs dat jij biedt kan profiteren?

'Doceren' meer 'doseren'

Toch zijn er een aantal algemene belangrijke aandachtspunten met betrekking tot de begeleiding van leerlingen met TOS in de klas. Waar profiteert de leerling met TOS van en mogelijk ook de andere leerlingen?

- **Bied de instructie/ informatie zoveel mogelijk VISUEEL aan.**
- Zorg voor een korte en concrete instructie. Leer als leerkracht het 'doceren' te 'doseren'. Veel talige informatie wordt door leerlingen met TOS niet opgeslagen. Zij zullen afhaken waardoor gedrag dat vervolgens wordt gesignaleerd al vlug bestempeld wordt als 'concentratieproblemen'. Wanneer je de leerstof niet kan volgen ga je om je heen kijken, naar buiten kijken, in je la rommelen etc.
- Door een trage informatieverwerking en doordat er sprake is van een onvoldoende (vaktaal/ schooltaal) woordenschat, kunnen de leerlingen afhaken tijdens de talige complexe instructie. Let tijdens je instructie op het gebruik van nieuwe woorden, veel voegwoorden en bijwoorden die zinnen complex maken.
- Maak een woordveld aan of een mindmap bij bijvoorbeeld een nieuw hoofdstuk van vakken als biologie, aardrijkskunde, geschiedenis en in het voortgezet onderwijs bij economie, mens en maatschappij etc. Hiermee ondersteun je het aanbod van veel nieuwe 'vaktaal' woorden in elk nieuw hoofdstuk.
- Geef leerlingen met TOS één opdracht tegelijk. Zij slaan de talige informatie en de instructie minder goed op. Er is bij de meeste leerlingen met TOS sprake van een zwak werkgeheugen. Hierdoor is het moeilijk om de opdracht te onthouden en uit te voeren.
- **Let op je spreektempo.**
- Spreek zelf rustig en in niet te lange zinnen. Vermijd overbodige informatie. Taalgrapjes worden mogelijk niet begrepen.
- Op een klassikale vraag ad hoc antwoord geven vraagt om een communicatieve vaardigheid, zoals het juist formuleren van een antwoord in een correcte zin en de juiste woorden (het antwoord) direct kunnen 'vinden'. Dat is lastig voor leerlingen met TOS. Zeker als er ook sprake is van woordvindingsproblemen. Het zijn vaak hoofden met veel chaos waarbij de informatie niet van A naar B loopt. Veel leerlingen met TOS kunnen niet direct op de juiste woorden komen of zinnen vlot formuleren. Geef de leerling minstens 20 seconden denktijd. Een oplossing kan zijn; vraag de leerling of hij of zij even tijd wil om na te denken over het antwoord en stel vervolgens een andere vraag aan een andere leerling voordat je bij de leerling met TOS terugkomt.
- Geef extra tijd! Voldoende tijd bieden voor het formuleren van een antwoord geldt ook bij schriftelijke opdrachten. Ook bij een schriftelijke opdracht wordt er een beroep gedaan op het toepassen van taal en het juist formuleren van zinnen. Leerlingen met TOS hebben ook bij de schriftelijke taken extra tijd nodig.

- [Activeer voor elke nieuwe instructie eerst de voorkennis zodat de instructie niet neerdaalt als los zand en niet opgeslagen wordt.](#)
- Controleer of de instructie is begrepen. Voor de leerling met TOS is het lastig om te verwoorden dat je het niet begrijpt of niet weet wat je moet doen. Vraag aan de leerling om te herhalen wat de instructie of de taak is. Wat wordt na de instructie van de leerling verwacht? Vraag niet of de opdracht begrepen is, dan wordt over het algemeen 'ja' geantwoord. Dit geldt ook voor de schriftelijke instructie in bijvoorbeeld een werkschrift. Controleer of deze begrepen wordt wanneer de leerling met TOS stagneert tijdens zijn taak.
- Bied herhaling van de instructie indien nodig. Ook tijdens de herhaling van de instructie is visuele ondersteuning van belang.
- Weet dat voor deze leerlingen klassikaal nakijken en overschrijven van het bord erg lastig is. Dit is eenvoudig op te lossen door een nakijkboekje te geven.
- Vermijd overschrijven van informatie van het bord door een print van het digibord te geven.

Het uitvoeren van een [groepsopdracht en dus het samenwerken](#) met de andere leerlingen is voor veel leerlingen met TOS vaak een hindernis. Voor de leerling met TOS is het over het algemeen lastig om zijn of haar eigen rol in de groep in te vullen. Vaak wordt de leerling met TOS niet begrepen of begrijpt deze leerling zijn medeleerlingen niet. De leerling met TOS kan grote moeite hebben met het zich begrijpelijk verwoorden of aan te sluiten bij de voorkennis van de toehoorder. Het pakken van zijn eigen rol en taken binnen een opdracht is dan erg lastig en maakt dat de leerling zich onbegrepen voelt. Hier is begeleiding bij nodig en een duidelijk visueel stappenplan aan de hand van 'wie', 'wat', 'waar', 'wanneer' en 'hoe' vragen.

Wees je bewust van het feit dat leerling met TOS erg moe is aan het eind van de dag. Het volgen van alle informatie (verbaal en non-verbaal) gedurende de hele dag vraagt veel inzet van de leerling. Het juist interpreteren van alle talige informatie en het talig handelen is erg vermoeiend als je daar extra je best voor moet doen. Daarnaast wordt er ook communicatie van je verwacht op sociaal vlak zoals met medeleerlingen. De leerling kan zelfs overvraagd worden en vervolgens 'ongewenst' gedrag laten zien.

Direct na school het huiswerk maken vraagt veel van deze leerlingen, want ook dit is taal. Leerlingen met TOS kunnen op dit punt overvraagd worden en kunnen de leerstof voor bijvoorbeeld een repetitie, wanneer dit veel en complex is, moeilijk onthouden. Ondersteun deze leerlingen bij het plannen. Geef huiswerk, zoals repetities bijtijds op. Maak het overzichtelijk en voorspelbaar.

[Bij elke interventie geldt:](#)

- Aanmoedigen en belonen. Steek eens wat vaker je duim op!
- Zorg voor een interventie die een succeservaring inhoudt.
- Accepteer en begrijp de belemmering van de leerling met TOS. Besef dat de leerling hierin herkend wil worden met begrip en acceptatie.
- Heb kennis van de TOS en dus de problemen in het communicatief redzaam zijn.
- Gedrag is een reactie op..... frustratie, onmacht, onvermogen. TOS is geen gedragsstoornis, TOS kan gedragsproblemen veroorzaken.
- Wees je bewust van je eigen (voor)oordelen.
- Luisteren, tijd nemen en hulpvragen signaleren!
- Bespreek met de leerling zijn of haar hulpvragen. Maak geen plannen over het hoofd

van de leerling, maar vooral samen met de leerling. De leerling weet zelf goed wat hij of zij nodig heeft. Pas dan heeft het de meeste kans van slagen.

- Niet de leerling willen veranderen, maar de leerling ondersteunen bij de hulpvraag.

En zo zijn er nog veel meer praktische tips afgestemd op de praktijk, maar altijd afhankelijk van de hulpvraag van de leerling met TOS. Een unieke leerling met een unieke hulpvraag.

Drs. Bernadette Sanders
Orthopedagoog Smartonderwijs

